

Pučka pravobraniteljica podnijela primjedbe i prijedloge na Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi

Pučka pravobraniteljica se u svojim primjedbama i prijedlozima, koje je 14. listopada dostavila Ministarstvu, osvrnula na potrebu boljeg reguliranja socijalnog stanovanja, zajamčene minimalne naknade, statusa i prava beskućnika, novi oblike socijalne pomoći, zajamčenu minimalnu naknadu, probleme hipoteka i vlasništva socijalno ugroženih osoba.

Predloženo je da se novim Zakonom o socijalnoj skrbi bolje regulira socijalno stanovanje. Zakonsku obvezu osiguravanja privremenog smještaja u socijalnom stanu obiteljima s maloljetnom djecom koje su ostale bez stana, a zbog sprečavanja odvajanja djece od odraslih članova obitelji, većina jedinica lokalne samouprave ne provodi, jer nemaju u svojem stambenom fondu raspoloživih stanova. Predloženo je da Republika Hrvatska putem Agencije za upravljanje državnom imovinom jedan dio svojih stanova daruje ili ih daje na korištenje jedinicama lokalne samouprave za ovu namjenu. Osim dodjele socijalnih stanova ovim obiteljima, privremeni nužni smještaj trebalo bi se osigurati i drugim socijalno ugroženim osobama, posebice beskućnicima, radi njihovog socijalnog uključivanja u lokalnoj zajednici.

Vežano za novu socijalnu pomoć, zajamčenu minimalnu naknadu koja bi od 1. siječnja 2014. trebala „objedinjavati“ pomoć za uzdržavanje (Ministarstvo socijalne politike i mladih), produženu novčanu naknadu nezaposlenih osoba (Hrvatski zavod za zapošljavanje), te opskrbninu branitelja i civilnih žrtvi rata (Ministarstvo branitelja), ukazano je da se o opravdanosti, pravnoj osnovi i posljedicama ove bitne novine uopće nije prethodno raspravljalo, a niti je u Nacrtu obrazloženo. Proizlazi da će se izmjenom Zakona o posredovanju u zapošljavanju s 1. siječnja 2014. ukinuti pravo na produženu naknadu, a izmjenama Zakona o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji i Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata pravo na opskrbninu. Dosadašnji korisnici ovih prava bi se uputili u centar za socijalnu skrb radi eventualnog priznavanja prava na minimalnu zajamčenu naknadu. Obzirom da sustav socijalne skrbi ima najstroži prihodovni i imovinski cenzus mišljenja smo da jedan broj korisnika ne bi mogao ostvariti zajamčenu minimalnu naknadu (u tekstu Nacrta nema podatka o ovom broju). Stoga je predloženo da se dosadašnjim korisnicima produžene naknade, kao i korisnicima opskrbnine, dade mogućnost da zadrže ova prava sukladno odredbama koje su bile na snazi do 1. siječnja 2014., ako je to za njih povoljnije. Također je predloženo da se prethodno provede rasprava s udrugama koje štite prava branitelja, odnosno civilne žrtve rata te nezaposlene osobe i izradi analiza stanja te procijene posljedice koje će proisteći ukidanjem navedenih prava, jer se ne radi se o pukom objedinjavanju više vrsta pomoći, već je moguće da veći broj korisnika ovih pomoći neće ispunjavati uvjete za priznavanje zajamčene minimalne naknade u sustavu socijalne skrbi, a u svakom slučaju bi više mjeseci ostali bez ikakve pomoći dok se ne provedu novi postupci. Nadalje, ukazano je da predložena ljestvica ekvivalencije nije dobro postavljena, dapače važeća ljestvica je pravednija i omogućava bolju ciljanost pomoći.

Posebno je istaknuto da se novom ljestvicom ekvivalencije neopravdano izjednačavaju radno sposobne osobe s osobama potpuno nesposobnim za rad te starijim i/ili nemoćnim osobama. Prema

sadašnjoj ljestvici radno sposobna osoba samac, bez ikakvih prihoda, ostvaruje 120% osnovice, tj. 600,00 kn, a po novoj ljestvici ako bi osnovica bila 800,00 kn iznos bi bio veći. Međutim, osobe potpuno nesposobne za rad, samci, sada ostvaruju 120% osnovice uvećano 50 % osnovice je 180% tj. 900,00 kn. Dakle, po novoj ljestvici bi ostvarivali manji iznos iako su samci i još potpuno nesposobni za rad. Situacija je još teža u kućanstvu dvoje starih ili potpuno radno nesposobnih osoba. Po važećoj ljestvici ostvarivali bi 220 % osnovice ili 1.100,00 kn, a po novoj ljestvici 960 kn, što znači malo više nego samac po novoj ljestvici. Napomenuli smo da je značajan udjel starijeg stanovništva u Republici Hrvatskoj te da su potpuno nesposobne za rad i starije osobe jedna od socijalno ranjivijih skupina, pa bi im trebalo povećati koeficijent, neovisno o tome jesu li samci ili žive s bračnim drugom, odnosno partnerom/icom. Kako Nacrtom prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi nije njihov položaj poboljšán, dapače, prema važećem Zakonu ostvaruju povoljniju socijalnu pomoć, ukazano je da ovu skupinu ne bi trebalo zanemariti, već im osigurati bolji i dostojniji život. Također nije navedeno po kojim kriterijima Vlada utvrđuje osnovicu za ovu pomoć svake godine iako se u raspravi o tezama navodio, kao kriterij, rast troškova života. Već dulje vrijeme, pa tako i tijekom ove rasprave, predloženo je da se bolje uredi status beskućnika i izrijeком propiše koja im se prava i socijalne usluge osiguravaju u okviru sustava socijalne skrbi.

Naglašeno je da beskućnicima ne bi trebala biti zapreka za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi okolnost što nemaju prebivalište ili boravište na području Republike Hrvatske, već bi izrijeком trebalo propisati da prava iz socijalne skrbi ostvaruju na području centra za socijalnu skrb gdje se zateknu. Iako je novim Zakonom o prebivalištu propisano da se beskućnici mogu prijaviti na adresu sjedišta prihvatilišta i nadalje ostaje problem prijave prebivališta nakon njihova izlaska iz prihvatilišta (jer je smještaj privremenog karaktera). Problem je još veći kod beskućnika koji nisu imali sreću smjestiti se u prihvatilište, nego su na ulici ili na nekim drugim mjestima koji nisu namijenjeni za stanovanje. Obzirom da su veliki gradovi i gradovi u središtu županije dužni financirati privremeni smještaj beskućnika i osigurati usluge pučke kuhinje, standard tih usluga je prilično različit od sredine do sredine. Stoga je predloženo da se novim Zakonom o socijalnoj skrbi regulira sustavna skrb o beskućnicima na državnoj razini (minimalni standardi), dok bi jedinicama lokalne samouprave i velikim gradovima ostala mogućnost da socijalna prava priznaju u većem iznosu od minimalnog kojeg jamči država. Dakle, beskućnici se ne bi trebali „upućivati“ u prihvatilišta ili prenoćišta, već bi im centar za socijalnu skrb, prema mjestu gdje se zateknu, priznao privremeni smještaj. U slučaju da im se ne može osigurati smještaj, trebalo bi im priznati zajamčenu minimalnu naknadu i jednokratnu naknadu, a jedinice lokalne samouprave pomoć za troškove stanovanja ili privremeni nužni smještaj (socijalni stan). Uz to, valjalo bi propisati ovim Zakonom da su jedinice lokalne samouprave, prihvatilišta i centri za socijalnu skrb dužni surađivati i zajednički raditi na socijalnoj uključenosti beskućnika. Nadalje, napomenuto je da se prilikom izrade Zakona o socijalnoj skrbi iz 2011. predložilo uvođenje nove pomoći u obliku zajma, privremenog trajanja, koja bi se odobravala samcu ili kućanstvu koje ostvaruje prihode granično iznad propisanog cenzusa, ili su u izvanrednim okolnostima (primjerice, ovrhe na prihodima i imovini i sl., ili u situaciji očekivanja isplate određene naknade ili rente). Korisnik bi bio dužan vratiti ovu pomoć pod povoljnijim uvjetima. Držimo da bi se, danas u vrijeme sve češćih ovrha kada obitelji ostaju bez svojih prihoda i stanova te nemaju sredstva niti za osnovne životne potrebe (formalno imaju redovit prihod, ali je isti predmet ovrhe), trebala ponovno uvesti pomoć u obliku zajma, uz provođenje zabilježbe tražbine na njihovim nekretninama.

Naprotiv, za korisnike zajamčene minimalne naknade i korisnike smještaja ili boravka držimo da uvođenje zabilježbe na njihovim nekretninama nije dobro rješenje. Ovaj pravni institut već je bio u

sustavu socijalne skrbi preko 20 godina i nije pokazao svoju svrsishodnost i učinkovite rezultate. Iako korisnici navedenih prava socijalne skrbi kao vlasnici nekretnine mogu raspolagati nekretninom, bez obzira na zabilježbu, jer to nije zabranjeno ovim zakonom, treće osobe, ipak zbog toga upisa, vjerojatno neće ulaziti u pravni promet ovih nekretnina. Time se ograničava pravo vlasništva, koje se inače može ograničiti samo u interesu Republike Hrvatske, ali pod uvjetom da svako ograničenje prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju. Primjerice, korisnik bi teško prodao stan koji mu ne zadovoljava minimalne stambene potrebe, a radi kupnje drugog stana koji bi više udovoljavao potrebama kućanstva, jer bi se brisanje zabilježbe provelo samo ako bi korisnik prethodno vratio isplaćene iznose pomoći. Nadalje, zabilježbom tražbine čini se vidljivim socijalni status osobe koja zbog svoje socijalne ugroženosti, nemoći, nepovoljnih osobnih, materijalnih, socijalnih i drugih okolnosti je bila prisiljena zatražiti socijalnu pomoć i time se zapravo još više stigmatizira korisnik prava socijalne skrbi, posebice nakon digitalizacije zemljišnih knjiga i mogućnošću uvida u zemljišne knjige putem interneta.

Iz prethodnog razdoblja poznato je da jedan broj osoba u socijalno zaštitnoj potrebi, posebice staračka poljoprivredna kućanstva, zbog nerazumijevanja ovoga pravnog instituta ili loše upućenosti, nisu htjeli ostvarivati prijašnju stalnu pomoć iako su živjeli na rubu životne egzistencije. Vjerojatno će tako biti i sada ponovnim uvođenjem zabilježbe. Mišljenja smo da bi bilo logičnije i pravednije propisati imovinski cenzus koji određuje što korisnik socijalne pomoći smije posjedovati, odnosno čega može biti vlasnik, a da mu se ostvarivanje pomoći ne uvjetuje prodajom nekretnine i zabilježbom, odnosno da se nakon prestanka korištenja prava od njega ne potražuje povrat isplaćenih sredstava, kao niti od njegovih nasljednika („povrat duga“). Dakle, u socijalnoj državi trebalo bi pod jasnim uvjetima propisati bespovratnu socijalnu pomoć, a ne korisnike stavljati u „vjerovničko - dužnički odnos“. U „vjerovničko - dužnički odnos“ moglo bi se staviti samo korisnike privremene pomoći u obliku zajma, ali ona nije uvedena ovim Nacrtom. Ako predlagatelj Nacrta ustraje na ovom institutu predloženo je da se ipak provodi samo za korisnike dugotrajnog smještaja, dakle ne i za korisnike privremenog smještaja i boravka. Vezano za radno sposobne nezaposlene osobe koji su prijavljeni na HZZ te aktivno traže zaposlenje, pa čak izvan struke, i ne uspiju se zaposliti, predloženo je da se njima ne bi trebala ukidati zajamčena minimalna naknada. Iako se pasivne korisnike htjelo potaknuti da se aktiviraju u traženju zaposlenja, mišljenja smo da bi ovakvim postupanjem, korisnici bez ikakvih prihoda bili prisiljeni raditi na crno i/ili „kopati po smeću“, radi golog preživljavanja.